

Firəngiz Əlizadənin yaradıcılığında multikulturalizm ənənələri

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin müvafiq sərəncamı ilə 2016-cı ilin "Multikulturalizm ili" elan edilməsi ölkəmizdə multikultural ənənələrin inkişafına yeni bir təkan oldu.

Azərbaycanda multikulturalizm əsrlərdən bəri formalaşan, eyni zamanda bədii, psixoloji-mənəvi müstəvidən kənara çıxmayan dəyərlər toplusu kimi mövcud olub. Ölkəmiz tarixən müxtəlif xalqların və dinlərin nümayəndələrinin sülh, dostluq şəraitində yaşadığı məkan olub. Bu gün Azərbaycan dünyada təkcə dövlət səviyyəsində aparılan islahatların nəticəsi kimi yüksək iqtisadi göstəriciləri, enerji resursları ilə zəngin olan ölkə kimi deyil, həm də humanizm prinsiplərinə sadıq, tolerant və multikultural ölkə kimi tanınır.

Bu gün ölkə başçısının təşəbbüsü ilə multikulturalizm dövlət siyasətinin ən önəmli istiqamətlərindən birinə çevrilib. Bakı qlobal əhəmiyyətli humanitar məsələlərin öz həllini tapdığı məkandır. Təsadüfi deyil ki, dövlətimizin başçısının Sərəncamı ilə 2014-cü il fevralın 28-də Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət Müşavirliyi Xidməti təsis edildi. Eyni zamanda, multikulturalizmin dövlət siyasətinin əsas komponentlərindən biri kimi dəyərləndirilməsinə nəticəsidir ki, 2014-cü il mayın 15-də Azərbaycan Prezidentinin Fərmanı ilə Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi yaradıldı.

Dövlətimizin başçısı Azərbaycanda multikulturalizmə münasibətini bildirərək demişdir: **"Multikulturalizm Azərbaycanda dövlət siyasətidir. Qeyd etməliyəm ki, artıq tarixi keçmişimiz də bunu dikte edir. Eyni zamanda multikulturalizm Azərbaycanda həyat tərzidir. Biz gündəlik həyatımızda bu prinsiplər əsasında fəaliyyət göstəririk. Bu prinsiplər cəmiyyətin mütləq əksəriyyəti tərəfindən dəstəklənir, müdafiə edilir"**.

Azərbaycanda ta qədimlərdən bəri bir-birilə qaynayıb-qarışan müxtəlif xalqlar, onların əsrlər boyu qoruyub bu günlərə əmanət etdiyi dəyərlər ölkəmizdə uzun əsrlərin sınağından çıxmış multikultural mühit formalaşdırıb. Bu mühitin inkişafında, əlbəttə, xarici təmaslar da böyük rol oynayıb. Maraqlıdır ki, multikulturalizm mühitinin özü bu mühiti tarixən formalaşdırmış xalqların, etnik qrupların folkloruna təsirsiz qalmayıb. İndi ayrı-ayrı xalqların folklor nümunələrinin

də də multikulturalizm ideyalarının qədim izlərinə rast gəlmək mümkündür. Belə ideyalar zaman keçdikcə etnik müxtəliflik iştirakçıları olan qrupların multikulturalizm üzərində köklənən ənənələrinin yaranmasına və bu ənənələrin inkişafına da səbəb olur. Bu mənada müxtəlif xalqlara və etnik qruplara məxsus folklor ənənələri Azərbaycanda tarixən mövcud olmuş tolerantlıq və multikulturalizm ideyalarına da işıq salır.

Multikultural əlaqələr, mədəni mübadilə zaman-zaman yaradıcı insanların əsərlərində öz əksini tapmışdır. Xüsusən də Azərbaycan bəstəkarlıq məktəbinin görkəmli nümayəndələri multikultural mövzulara da im müraciət ediblər. Təsadüfi deyildir ki, Azərbaycan professional musiqisinin banisi dahi Üzeyir bəy Hacıbəylinin şah əsərlərindən olan, Şərq dünyasının ilk operası kimi tarixə düşmüş "Leyli Məcnun" operasının librettosunu ərəb əfsanəsi təşkil edir. Eləcə də dahi bəstəkarlarımız Qara Qarayevin "7 gözəl", Fikrət Əmirovun "Min bir gecə" baletləri də dünya cəmiyyətinə çıxmış əsərlərə bir nümunədir.

Bu gün həmin ənənəni dünya şöhrətli bəstəkarımız, Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının sədri, UNESCO-nun "Sülh artisti", Xalq artisti, professor Firəngiz Əlizadə böyük uğurla davam etdirir. Onun, demək olar ki, bütün əsərlərində multikultural ideyaların təzahürünü aydın hiss etmək olur. Bu mənada Firəngiz xanımın əsərlərinin xronologiyasına diqqət edək:

XX əsr məşhur yapon şairi İsikava Takubokunun "3 tanka"sı əsasında bəstələnmiş "From Japanese Poetry" vokal silsiləsi;

Türk şairi Nicat Cüməlinin poeması əsasında iki pərdəli "Boş beşik" baleti;

Böyük rus şairi Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin sözlərinə bəstələnmiş tenor və simli kvartet üçün "Власть красоты" romansı;

Türk şairi Nazim Hikmətin sözlərinə bəstələnmiş bariton, xor və simfonik orkestr üçün "Ölümsüzlüyə səyahət" oratoriyası;

Alman şairi Yohann Volfqanq fon Hötenin "Şərq-Qərb Divanı" poemasından bəhrələnərək "Gottes ist der Orient" kantatası, "Silkroad"- Marimba və simli orkestri üçün konsert,

Və nəhayət, muğamla flamenkonun sintezindən yaranan "Muğflamenko"...

Adlarını çəkdiyimiz əsərlər Firəngiz Əlizadənin haqqında multikultural ideyalara söykənən incə ruhlu bir bəstəkar kimi bö-

yük təəssürat yaradır. Onu da qeyd etmək ki, bu əsərlər dünyanın adlı-sanlı orkestrlərinin ifasında, məşhur konsert salonlarında ifa olunan əsərlərdir.

2011-ci ildə Hollandiyanın paytaxtı Amsterdamda keçirilən "Flamenco Biennale" III Beynəlxalq Musiqi Festivalında musiqi tarixində ilk dəfə olaraq flamenko ilə muğamın sintezindən bəhrələnən bu əsərin premyerasından sonra festivalın bədii rəhbəri Ernestina fon De Noort yerli KİV nümayəndələrinə verdiyi açıqlamasında Firəngiz Əlizadənin "Muğflamenko"sunu "Flamenco Biennale"-nin bəzəyi kimi qiymətləndirərək, bu əsərin Azərbaycan və Avropa musiqisinin sintezi ənənəsinin ən gözəl nümunəsi olduğunu qeyd edərək demişdir: "Çox şadam ki, bizim festivala əsər bəstələmək üçün Firəngiz Əlizadəni razı sala bildik. O, bir daha adını mədəniyyətlərin dialoqu və müasir musiqi tarixinə qızıl hərflərlə yazdırdı".

Xatırladaq ki, Firəngiz xanımın multikulturalizmin tərənnümünə həsr etdiyi "Schwindende Schönheit" (Qeyb olmuş gözəlliklər) yeni əsərinin bir müddət əvvəl həm Almaniya, həm də Avstriya premyerası olub. Belə ki, sözü gedən əsər martın 11-də Münhendə Bavariyanın "Sonorizonte" ansamblının, martın 21-də isə Vyananın "ORF" studiyasının zalında Avstriyanın "Ensemble Plus" musiqi kollektivi tərəfindən ifa olunub.

Şərqdə zaman-zaman aparılan mühari-bələr səbəbindən məhv olmuş, dağıdılmış gözəlliklər — tarixi abidələr, muzeylərdən bəhs olunan əsərin meydana çıxmasını Firəngiz xanım belə xarakterizə edib:

"Təəssüf ki, biz elə bir dövrdə yaşayırıq ki, bütöv sivilizasiyalar, mədəniyyətlər dağıdılır, məhv edilir, tarixdən silinir.

Mənim vətənim Azərbaycanda yüzrlər tarixi abidələr, muzey eksponatları, dini məkanlar və digər mənəvi dəyərlərimiz torpaqlarımızı işğal edən ermənilər tərəfindən dağıdılıb, qəsb edilib. Dünya miqyasında da belə çoxsaylı hadisələrə rast gəlirik...

"Min bir gecə" nağıllarının qəhrəmanı Şərqin ən qədim sivilizasiya məskənlərindən olan Bağdadı əbədi itirmişik. Bağdad muzeylərinin eksponatları, əlyazmaları məhv edilib, tarixi binalar dağıdılıb.

Bundan başqa, təsəvvüf poeziyasının ən görkəmli nümayəndəsi, hürufi şairimiz Nəsiminin Hələbdəki məzarı bombardman nəticəsində dağıdılıb. Məhz bu şəhərdə Bey-

nəlxalq "İpək yolu" layihəsi çərçivəsində Yo-Yo Ma mənim "Eşq havası" əsərimi ifa edəndən sonra öz təəssüratlarında Hələbin gözəlliyinə valeh olduğunu bildirmişdi. Artıq bu gözəllik də həmişəlik keçmişdə qaldı.

Başqa bir misal kimi, illər boyu öz gözəl təsvirləri ilə bizim coğrafiya kitablarımızın cildini bəzəyən qədim Palmira şəhərini də göstərmək yerinə düşər. Mən həmişə bir vaxt ora getməyi, Palmiranın mistik gözəlliklərini görməyi arzu etmişəm. Bu, artıq mümkün olmayacaq, Palmira dağıdılıb. Maraqlıdır, daha hansı mədəni dəyərlər yoxa çıxacaq? Bu faciələr silsiləsini nə vaxt dayandıra biləcəyik? Münhenin "Sonorizonte" ansamblı üçün yazılmış, "Schwindende Schönheit" (Qeyb olmuş gözəlliklər) əsərində mən bu suallara cavab axtarmışam".

"Azərbaycan bəstəkarı mədəniyyətlərin dialoquna, Şərq və Qərbə xas mənəvi dəyərlərin qarşılıqlı mübadiləsinə və bir-birini tamamlamasına böyük töhfə vermişdir. O, öz musiqisində Qərb bəstəkarlıq məktəbi ilə Şərqin zəngin irsi olan muğamın təsirli sintezinə nail olmuşdur". Bu fikirlər isə uzun illər Firəngiz Əlizadə ilə əməkdaşlıq edən Hamburq Beynəlxalq Musiqi Nəşriyyatının təmsilçisi doktor Hans Sikorskiyə məxsusdur.

Burda qeyd etmək yerinə düşər ki, F. Əlizadə uzun illərdir "Hans Sikorski" Beynəlxalq Musiqi Nəşriyyatı ilə əməkdaşlıq edir və bəstəkarımızın yaradıcılığının beynəlxalq miqyasda təbliğ olunmasında bu təşkilatın böyük əməyi var.

Məqalələrinin birində Dr. H.Sikorski Şərqin və Qərbin mədəni ənənələrinin yaxınlaşmasında F.Əlizadənin böyük rolu olduğunu xüsusi vurğulayır: "Firəngiz Əlizadə, şübhəsiz ki, bizim dövrün lider bəstəkarlarından biridir, həm də müsəlman aləminin yeganə nümayəndəsidir ki, Qərbdə müasir klassik musiqi sahəsində böyük uğurlar qazanmışdır. Onun əlvan, fəthedic, ifadəli musiqisi Amerikadan Avstraliyaya qədər bütün qitələrdə ən görkəmli ifaçılar Yo-Yo Ma, Evelin Qlenni, Yulius Bergeb və dünyanın ən məşhur ansambları tərəfindən ifa edilir. Onun baletləri Helsinki, Nyu-York, Berlin, Münhen və İstanbul səhnələrində qoyulur. Özünün zəngin müasir yaradıcılığı ilə F.Əlizadə mədəniyyət dialoqlarına, Şərq və Qərbin dəyərlərinin qarşılıqlı zənginləşməsi üçün böyük töhfələr vermişdir..."

Məşhur alman musiqişünası Ulrike Pato-vun bəstəkarımız haqqında alman dilində

yazdığı kitabdan oxuyuruq:

"Firəngiz Əlizadənin bəstəkar yaradıcılığının özünəməxsusluğu Şərq və Qərbin, qədim muğam sənəti ilə müasir bəstəkar yazı vasitələrinin kəsişməsindən yaranmışdır. Bəstəkarın təfəkküründə meditativlik hərəkətli dramatiklik ilə uzlaşmış, analiz sintezlə, yüksək emosionallıq möhkəm məntiqə, həqiqətə çatmaq cəhdi onun əlçatmazlığı ilə çarpazlaşır..."

F.Əlizadənin multikulturalizm ənənələrinə sadıqlığının təkcə yaradıcılığında deyil, özünün təşəbbüsü ilə həyata keçirilən tədbirlərdə də bir daha şahidi oluruq. Artıq 6-cı dəfədir Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının təşkilatçılığı, məhz İttifaqın sədri Firəngiz Əlizadənin təşəbbüsü ilə ölkəmizdə Şəki "İpək Yolu" Beynəlxalq musiqi festivalı keçirilir.

Təsadüfi deyil ki, İpək Yolunun üzərində yerləşən Şəki şəhərində eyni adda Beynəlxalq Musiqi festivalı keçmişlə gələcəyi, başqa sözlə desək, ənənə ilə müasirliyi bir-birinə qovuşduran bir mədəniyyət tədbiri kimi tarixə düşüb. Festivalın keçirildiyi yer — İpək Yolu üzərindəki tolerantlıq məkanı kimi karvansaray da bu mənada rəmzi səciyyə daşıyır. Firəngiz Əlizadə Şəki "İpək Yolu" Beynəlxalq musiqi festivalının bədii rəhbəri olmaqla, dünyanın müxtəlif xalqlarının nümayəndələrini, mədəniyyət və incəsənət xadimlərini qədim Şəki torpağında toplayaraq, buradan Azərbaycanın sorağını bütün dünyaya çatdırmaqda mühüm rol oynayır.

Məşhur mütəfəkkir İbn Həldun keçmişlə gələcəyi müqayisə edərkən deyirdi ki, bu ikisinin bir-birinə oxşarlığı suyun suya bənzəməsindən daha artıq dərəcədədir. Keçmişlə gələcəyin müqayisəsinin metafizik baxımdan bu cür təqdimatı Şekidəki festivalın məzmun və mahiyyətini anlamaq üçün "intellektual açar" rolunu oynaya bilər. Məhz bu festival çərçivəsində Azərbaycan multikulturalizmi və müxtəlif xalqların folklor nümunələri keçmişlə indinin və gələcəyin funksional bağlarını vəhdət şəklində bizlərə təqdim edir.

Müasir dünyada multikulturalizmin və tolerantlığın ciddi zərbələr aldığı bir məqamda belə bir festivalın keçirilməsi, Azərbaycanda yaşayan müxtəlif xalqlar və etnik qrupların bu tədbirdə iştirakının təmin edilməsi dövlət əhəmiyyətli işlərdən hesab edilir. Bu festival bir daha Azərbaycanda tarixən formalaşmış tolerantlıq və multikulturalizm

münasibətlərini "folklor dili" ilə dünyaya çatdırır.

Festivalda etnik müxtəliflik, Azərbaycanda yaşayan əsaslı xalqların folklor kollektivlərinin çıxışları bir daha göstərir ki, burada müxtəlif xalqlar, etnik qruplar sülh və barış içində yaşayaraq multikultural mühitin, ölkəmizin və cəmiyyətimizin inkişafı üçün öz töhfəsini verir.

Bu mənada Şəki "İpək Yolu" Beynəlxalq musiqi festivalının keçirilməsi Firəngiz xanımın multikultural düşüncələrinin təzahürü kimi təqdirəlayiq bir ideyadır.

Çünki bu festival Azərbaycanın hansı məkanında keçirilməsinə baxmayaraq, mahiyyətə dəyişmir və özündə müxtəlif xalqların mədəniyyətinin vəhdətini birləşdirir.

F.Əlizadənin bu istiqamətdə gördüyü işlər dəyərləndirilmiş, bəstəkar xanım Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin müvafiq sərəncamı ilə Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Hima-yəçilik Şurasına üzv təyin edilmişdir.

Bu günlərdə isə Azərbaycan Dövlət Musiqi Mədəniyyəti Muzeyində Firəngiz xanımla görüş keçirildi. Görüşdə iştirak edən musiqi ictimaiyyətimizin tanınmış nümayəndələri F.Əlizadənin violonçel və simfonik orkestr üçün bəstələdiyi "Mərsiyə" əsərini dinlədilər, dünyanın məşhur konsert salonlarında adlı-sanlı orkestrlərin ifasında bu əsərin səsləndirilməsinin video-kadrlarına tamaşa etdilər. Nümayişdən sonra "Mərsiyə" əsəri geniş müzakirə olundu və çıxış edənlər yekdilliklə bu əsərin mədəniyyət sahəsi üzrə 2016-cı ilin Dövlət Mükafatına təqdim olunmasını dəstəklədilər. Görüşdə o da vurğulandı ki, F.Əlizadənin bütün əsərləri yüksək mükafatlara layiqdir.

Qədim yunan filosofu Pifaqorun belə bir kəlamı vardır: "İncəsənətin müəllimi musiqidir". Zənnimizcə, musiqi incəsənətin müəllimi olmaqla bərabər, dünya xalqları arasında ən gözəl ünsiyyət vasitəsidir. Musiqi dilindən, dinindən, məkanından asılı olmayaraq hər bir xalqın, hər bir insanın qəlbinə yol tapır, ruhunu oxşayır. Ürəyəyatımlı, ruhu oxşayan musiqi, əlbəttə ki, insanlara onun müəllifini də sevdirdir. Bu mənada Azərbaycanın görkəmli bəstəkarı Firəngiz Əlizadənin uğurları həm də Azərbaycan mədəniyyətinin uğurlarıdır.

İltifat HACIXANOĞLU.